

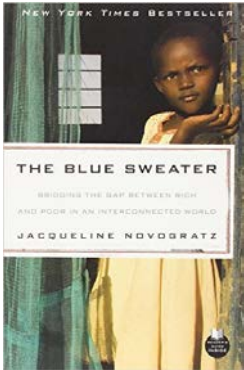
ปริทัศน์หนังสือ

Book Review: The Blue Sweater: Bridging the Gap Between Rich and Poor in an Interconnected World.*

Jacqueline Novogratz. Paperback: 306 pages Publisher: Rodale Books; 1st edition (2009)

จิตติพร ฉายแสงมงคล**

ภายใต้กระแสสตาร์ทอัพที่ร้อนแรงในสังคมทุนนิยมที่นักลงทุนส่วนใหญ่เลือกที่จะลงทุนแบบเสี่ยงสูง ผลตอบแทนสูง จะมีสักกี่คนที่นึกถึงการลงทุนแบบระยะยาวในธุรกิจที่ช่วยผู้ยากไร้ให้ลืมตาอ้าปากได้

ต้องขอออกตัวก่อนว่าไม่ถนัดเรื่องเศรษฐศาสตร์หรือธุรกิจเท่าไรนัก แต่ได้ดูเท็ดทอล์กของคุณแจ๊คเกอลีน โนวโกราตซ์ เกี่ยวกับหนังสือ The Blue Sweater และคิดว่าเป็นหนังสือที่มีกรอบความคิดที่น่าสนใจ จึงอยากจะเอามาแบ่งปันกัน

หนังสือเล่มนี้เป็นแบบกึ่งอัตชีวประวัติของผู้เขียนเอง เล่าถึงการเดินทางชีวิตของเธอจากนักเรียนเศรษฐศาสตร์และนานาชาติศึกษา ที่ทำงานธนาคารในอเมริกามาทำงานเพื่อสังคมกับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในทวีปแอฟริกา เธอเล่าถึงประสบการณ์การเดินทางของตัวเอง และเรื่องราวผู้คนที่ได้พบเจอในช่วงทศวรรษ 1980 เรื่องราวส่วนใหญ่ในหนังสือเล่มนี้อยู่ที่ประเทศรวันดา หน้าที่ของเธอคือวิเคราะห์หีสินเชื้อให้กับโครงการต่างๆ

* บทปริทัศน์หนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนากรอบคิดความเป็นธรรมจากมุมมองของสหสาขาวิชา ภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายวิชาการเพื่อสังคมเป็นธรรม (JuSNet)

** ดร. นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ (Email: jittiporn@gmail.com)

ในแอฟริกา ก่อนที่จะร่วมก่อตั้งสถาบันการเงินรายย่อยแห่งแรกของรวันดากับนักการเมืองหญิงชาวรวันดาสามคน เธอเล่าถึงประสบการณ์เกี่ยวกับการทำสินเชื่อรายย่อยให้กับผู้หญิงยากไร้ในรวันดา รวมถึงปัญหาต่างๆ ที่องค์กรต้องเรียนรู้และจัดการแก้ไข รวมถึงความสัมพันธ์ที่เธอมีต่อผู้คนและเพื่อนร่วมงานชาวรวันดา

แจ๊คเกอลีนตัดสินใจกลับมาเรียนต่อหลักสูตรบริหารธุรกิจที่มหาวิทยาลัยแอสตันฟอร์ด เพราะคิดว่าตัวเองต้องมีความรู้ด้านบริหารธุรกิจเพิ่มด้วยจึงจะสามารถช่วยผู้ยากไร้ได้อย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันสงครามกลางเมืองในรวันดาก็ได้เริ่มปะทุขึ้น เธอจึงได้กลับไปเยี่ยมรวันดาหลังจากสงครามสงบไปแล้วหลายปี และได้อุทิศบทหนึ่งของหนังสือให้กับเรื่องราวของเพื่อนๆ ชาวรวันดาของเธอที่รอดชีวิตจากสงครามในช่วงต้นปี 1990

หลังจากเรียนจบบริหารธุรกิจ เธอได้ร่วมก่อตั้งโครงการภาวะผู้นำรุ่นใหม่และเวิร์กช็อปการอุทิศตนเพื่อสังคมให้กับมูลนิธิรีอ็อกกีเฟลเลอร์ ก่อนที่จะมาก่อตั้งองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรเป็นของตัวเอง ชื่อว่า อคิวเมน (<http://acumen.org/>) ที่ระดมทุนและเงินบริจาคจากภาคธุรกิจและบุคคลเพื่อหาทางแก้ปัญหาความยากจน

หนังสือเล่มนี้จับลงด้วยเรื่องราวความสำเร็จของโครงการในความดูแลของอคิวเมนในช่วงก่อนปี 2009 ซึ่งเป็นปีที่หนังสือวางแผง ในปี 2014 องค์กรนี้มีโครงการอยู่ 82 โครงการ ในประเทศกานา อินเดีย เคนยา ไนจีเรีย ปากีสถาน รวันดา แทนซาเนีย อุกันดา และเอธิโอเปีย

อ่านมาถึงตรงนี้แล้วเราอาจจะคิดว่านี่คือหนังสือที่พูดถึงงานเพื่อสังคมแบบมูลนิธิหรือกองทุนแบบให้เปล่าที่เราคุ้นเคยกัน แต่จริงๆ แล้ว แจ๊คเกอลีนสอดแทรกกรอบความคิดของการลงทุนในแบบ “ทุนนิยมอดทน” (patient capitalism) ไว้ตลอดเล่ม นั่นคือ ทุนนิยมอดทนเป็นการลงทุนระยะยาวโดยไม่

หวังผลตอบแทนทันทีหรือกำไรที่สูง โดยเลือกลงทุนในกิจการที่น่าจะเป็นประโยชน์กับสังคมโดยรวม โดยมีหลักการสามข้อคือ

1. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สำคัญกว่าความมั่งคั่ง
2. หลักการทำงานการกุศลแบบเดิมๆ จะไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างยั่งยืน
3. ธุรกิจและหลักทุนนิยมแบบเดิมๆ ก็แก้ปัญหาความยากจนไม่ได้เช่นกัน หลักการทุนนิยมมักจะไม่สนใจผู้มีรายได้น้อย โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สามขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน

โจทย์การแก้ปัญหาความยากจนในแบบของแจ๊คเกอลีน คือ

- ทำอย่างไรจึงจะผลิตสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดล่างได้
- ในราคาที่ยุ่ยยากไร้สามารถซื้อได้ด้วยตัวเอง
- โดยใช้ทรัพยากรและแรงงานของคนในท้องถิ่นนั้นๆ

เริ่มแรกเธอสนใจในเรื่องการเงินชุมชนให้กับผู้หญิงในแอฟริกา (หลักการเดียวกับธนาคารรามินที่อินเดีย) เธอเชื่อว่าระบบทุนนิยมแบบเก่าเทียมสามารถเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเหล่านี้ลืมตาอ้าปากได้ โดยไม่ต้องคอยแบบมือขอเงินจากผู้บริจาค เธอวิพากษ์การทำงานแบบให้เงินอุดหนุนว่าให้เงินคนจนก็จริง แต่ไม่ได้ช่วยเรื่องการจัดการโครงการ ทำให้ “ผู้รับ” ไม่กระตือรือร้นหรือเรียนรู้ที่จะจัดการกิจการด้วยตัวเอง เจตนาดีจึงกลายเป็นการให้ที่สูญเปล่า ปัญหาที่พบคือ

- โครงการที่จัดมาอาจจะไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับ เพราะคนคิดโครงการไม่ได้เข้าไปคลุกคลีหรือไม่ได้คิดจากมุมมองของผู้รับให้ถี่ถ้วน ปัญหานี้แก้ได้ด้วยการรู้จักฟัง ซึ่งไม่ใช่เป็นแต่การรอคอยคำตอบอย่าง

อดทน หากแต่เป็นการถามคำถามที่ถูกต้อง และการฝังตัวเข้าไปอยู่ในสังคมนั้น เป็นเวลานานๆ

- กองทุนส่วนใหญ่จะให้เงินแล้วมาประเมินผลเพียงครั้งเดียว หลังจากนั้นก็ได้ติดตามผล ทำให้ไม่รู้ว่าจะรูปแบบที่ทำได้ผลหรือไม่ แล้วก็ทำโครงการคล้ายๆ กันอีกในประเทศอื่นๆ ทั้งที่อาจจะเป็นผลเสียในระยะยาว
- ผู้ให้ทุนเน้นเรื่องเงินมากกว่าการพัฒนาทักษะการจัดการกับเงิน ก้อนนั้นๆ

โมเดลที่น่าจะยั่งยืนกว่าที่แจ๊คเกอสันแนะนำคือ ต้องมีคนช่วยเรื่องการจัดการธุรกิจจนกว่าโครงการนั้นจะเดินได้ด้วยตัวเอง แน่แน่นอนว่าในระยะแรกพวกเขาต้องการเงินก้อนเพื่อเริ่มโครงการ ในส่วนนี้องค์กรการกุศลหรือนักลงทุนต้องเข้ามาช่วย โดยคำนึงถึงผลในระยะยาวเป็นหลัก จากนั้นต้องมานั้นการพัฒนาทักษะในการบริหารธุรกิจหรือการจัดการโครงการ เพื่อให้ผู้รับทุน/เงินผู้รู้จักจัดการเงินหรือเทคโนโลยีที่ได้มาด้วยตัวเอง และค่อยๆ คืนเงินให้กับเจ้าหนี้หรือแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับผู้ร่วมทุนต่อไป

ผู้ยากไร้เหล่านี้ต้องการแรงสนับสนุนจากองค์กรเพื่อสังคมเพื่อเริ่มต้นโครงการของตัวเอง องค์กรต้องช่วยพัฒนาทักษะและเป็นที่ปรึกษาเรื่องยุทธศาสตร์ให้พวกเขา และที่สำคัญคือองค์กรสามารถช่วยให้พวกเขาสร้างเครือข่ายใหม่ๆ เพื่อจะได้หาตลาดเพิ่มและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แจ๊คเกอสันเน้นว่าผู้ยากไร้ไม่ได้ต้องการของฟรี พวกเขาต้องการโอกาส

เธอยังกล่าวอีกว่า ถึงเวลาแล้วที่พวกเราจะต้องคิดนอกกรอบ หนทางแก้ไขความยากจนน่าจะอยู่ตรงกลางระหว่างงานการกุศลกับแนวคิดแบบทุนนิยม เธออยากให้เห็นที่ทำงานทั้งสองด้านหันมาจับมือและช่วยกันสนับสนุนโครงการที่เน้นเรื่องการพัฒนาในระยะยาว โดยให้เห็นในชุมชนคิดหาวิธีแก้ปัญหาและพัฒนาหรือดัดแปลงนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาใช้เอง

ชื่อหนังสือ The Blue Sweater ได้รับแรงบันดาลใจจากเสื้อกันหนาวสีฟ้าตัวเก่งจากวัยเด็กของแจ็กเกอลีนที่เธอเคยบริจาคให้กับองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร กู๊ดวิลล์ ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งนำเสื้อผ้าบริจาคเหล่านี้ไปใช้ในงานการกุศล โดยในสิบปีต่อมาเมื่อแจ็กเกอลีนทำงานในประเทศวันดา เธอได้พบเด็กผู้ชายวันดาคนหนึ่งใส่เสื้อกันหนาวสีฟ้าลายม้าลายเหมือนเสื้อตัวเก่งของเธอ เมื่อเข้าไปพอลิกปกเสื้อดูก็พบชื่อตัวเองอยู่บนคอปก ประสบการณ์ครั้งนี้ทำให้เธอตระหนักว่าโลกของเรามีความเชื่อมโยงซับซ้อนกว่าที่เราคิดเพียงใด

หนังสือเล่มนี้ เต็มไปด้วยเรื่องราวของผู้เขียนและเรื่องเล่าจากโครงการต่างๆ ทั้งที่ล้มเหลวและประสบความสำเร็จ ถ้าเราตั้งใจรับฟังเรื่องราวเหล่านั้น เราอาจจะสามารถแก้หรือลดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนในโลกที่เชื่อมต่อกันก็เป็นได้

หมายเหตุ:

- หนังสือเล่มนี้มีคำถามท้ายเล่มและรายชื่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมด้วย คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับในการเรียนการสอน เพราะได้รับคัดเลือกให้เป็นหนังสือที่นักเรียนปีหนึ่งควรอ่านในสถานศึกษาหลายๆ แห่ง มีรายชื่อหนังสือที่นำหามาอ่านต่อหลายเล่ม
- แจ็กเกอลีนได้รับเชิญไปพูดในหลายๆ งาน โดยเฉพาะที่ TED Talks ลองเข้าไปดูโปสเตอร์ของเธอรวมถึงวิดีโอปาฐกถาต่างได้ที่นี้ (https://www.ted.com/speakers/jacqueline_novogratz)